

LEGENDE LIVSLÆRING

PERMAKULTURUNDERVISNING I TEENAGEØJENHØJDE

INDHOLD

Designoversigt	3
Designproces	4
Vision	5
Principper	8
Hjælpere	8
Begrænsninger	9
Mønstre	11
En permakultur-teenager	11
Skoledagens og -årets mønster	13
Mønstre for regenererende undervisning	15
Idéer	15
Omsorg for Jorden	17
Omsorg for mennesker	17
Fair fordeling af ressourcer	17
Pause	18
Taknemmelighed	19
Integration	20
Rammemodel	20
Introduktionsforløb	21
Indholdskatalog	26
Integration af Rammemodel og Indholdskatalog	27
Handling	28
Refleksion	33
Momentum	35
Refleksion over designproces	38

Næste skridt	39
Bibliografi	41
Bilag.....	42
1 – Øvelse: Levende Etikker.....	42
2 – Øvelse: Plantebingo.....	43
3 – Øvelse: Web of Life	44
4 – Øvelse: Økosystemforståelse	45
5 – PMI til evaluering.....	46

DESIGNOVERSIGT

Design nr. 8 – Legende livslæring – Permakulturundervisning i teenageøjnehøjde

Designkategorier: Uddannelse og kultur, Helbred og åndeligt velbefindende, Teknologi og værktøjer

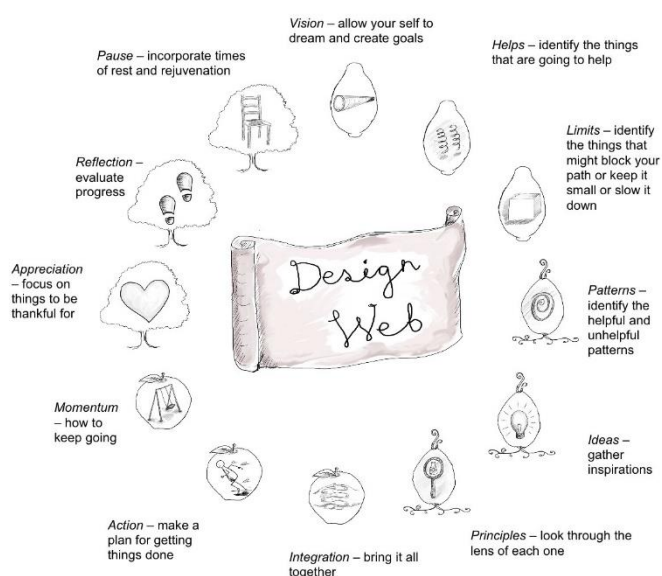
Designramme: Design Web

Tidsperspektiv: August 2022 – september 2024

DESIGNPROCES

I tillæg til min rolle som gartner og tovholder for Vildmarken på Egå Ungdoms-Højskole underviser jeg i faget Permakultur. Som med al anden højskoleundervisning er indholdet ikke forudbestemt af hverken pensum eller læreplaner, hvorfor det er op til mig at definere, hvad faget er i vores kontekst. Indeværende design er mit forsøg på at udvikle en undervisningsform, der formidler permakultur til et ungdomshøjskolesegment på den mest effektive, omsorgsfulde måde.

Jeg vælger at bruge processen Design Web, fordi jeg erfaringsmæssigt ved, at den fungerer godt i sociale processer, der kræver fleksibilitet. Jeg vil tage udgangspunkt i nettets indlejrede kronologi - fra målsætning (vision), gennem undersøgelsestrinene (principper, hjælpere, begrænsninger, idéer og taknemmelighed) til integration, handling og refleksion, se *figur 1*. Det skaber en skabelon, som kan få mig godt i gang – men med netmønsterets mulighed for bevægelse kan jeg justere retningen i takt med, at de forskellige ankepunkter viser vejen frem. Den cykliske proces tillader også, at jeg kan gentage de trin, jeg finder nødvendige – jeg kan springe frem og tilbage og på den måde **REGULERE MIG** selv undervejs.

Figur 1 Visualisering af designprocessen - jeg bevæger mig fra Vision og med uret rundt.

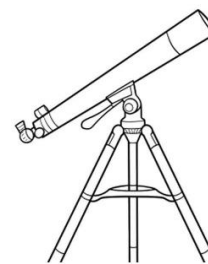
Slutteligt vælger jeg Design Web, fordi udgangspunktet for designet er, at jeg har en klar og brændende vision for, hvad jeg gerne vil med mine unge elever – en vision, som jeg ønsker, skal udgøre fundamentet for designet.

Alle citater med DENNE SKRIFTTYPE er fra bogen Cultural Emergence af Looby Macnamara.¹

¹ Macnamara, L. (2020). *Cultural Emergence*. Hampshire: Permanent Publications.

VISION

"THE VISION ANCHOR POINT INVITES US TO BE PLAYFUL, IMAGINATIVE, EXPANSIVE, AMBITIOUS, AND ASPIRATIONAL. THIS IS THE DREAMING, CREATIVE SPACE FOR US TO ENTER. WHEN WE DARE TO DREAM BIG AND GIVE VOICE TO OUR GOALS AND VISIONS, WE GIVE THEM A CHANCE TO BECOME REALITY."

Egå Ungdoms-Højskole (EUH) huser elever fra hele verden i aldersgruppen 16-19 år. De unge kommer typisk efter endt folkeskole og står på tærsklen ind til voksenlivet – de skal for første gang tage afgørende valg, som vil forme deres liv. For de fleste er EUH et pusterum, hvor de kan finde ro og retning, og det er den proces, mine kolleger og jeg støtter dem i igennem hver vores faglighed.

Vi formidler alle livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse (højskolernes tre hovedsigter), men hvor jeg gør det gennem permakultur, gør mine kolleger det gennem alt fra analogt fotografi, bevægelses- og byggefag til keramik, billedkunst og tekstilhåndværk. Vi forsøger at tænde en gnist i eleverne – plante frø, som kan vokse sig store og blive til handlekraftige, bevidste verdensborgere.

Det første år på EUH underviste jeg imidlertid ikke men brugte tiden ved siden af gartnerarbejdet på at observere og forstå de unges mønstre. For selvom jeg aldersmæssigt ikke er langt fra dem, så hersker der en helt særlig fortælling om deres generation, som jeg ikke finder i samme udstrækning i min egen aldersgruppe – fortællingen om den store mistrivsel.

Forskning viser, og jeg har erfaret, at mange unge (og særligt dem, der vælger et ophold på EUH) efterhånden diagnosticeres med en psykisk lidelse, og det spænder over alt fra autisme og depression til ADHD og tidens fremherskende tilstand: Angst i mange nuancer.²

² Statens Institut for Folkesundhed. (6. Februar 2024). *Nyheder: Ny undersøgelse bekræfter mistrivsel blandt unge.*

Hentet fra Sundhedsstyrelsen: <https://www.sst.dk/da/nyheder/2024/Ny-undersogelse-bekraefter-mistrivsel-blandt-unge>

Jeg oplever dem som skrøbelige, tilbageholdende og afkoblede – de er tydeligvis dybt afhængige af deres skærme og kender navnene på langt flere Hollywood-stjerner end hjemmehørende planter. Nævnte, initiale observationer formede en vision i mig – en vision om at genforbinde og regenerere disse smukke, unge mennesker gennem mit medie: Permakultur.

Min vision er, på dette tidlige tidspunkt i deres liv, at male deres verdenssyn med permakulturens farver – at give dem en smagsprøve på, hvordan økosystemforståelse og natursamarbejde kan være løsningen på mange af tidens økologiske såvel som sociale kriser.

Et nøgleord i den henseende er forbindelse – eller rettere genforbindelse – for som nævnt bliver vi stadig mere og mere afkoblede naturens rytmer, og jeg genkalder et citat af Carl von Linné: "Hvis du ikke kender navnene, forsvinder din viden om tingene også" fra *Critica Botanica*.³

Denne fremmedgørelse skaber frygt, og de unge ved ikke, hvor helende det kan være for krop og sind at forsvinde ind i en skov – for de frygter skoven, de ukendte træer og den beskidte jord. De har lært, at vilde planter er giftige, og at dyr parasiterer. Og hvis de ved et uheld skulle forvilde sig ud i det fri, så er det med podcast i ørene – en lydmæssig distance, som bunder i et behov for (over)stimulering. De gruer for stilheden og kan ikke finde ro i vindens sang. De holder sig til de velplejede stier og lukker af for sanserne. Og jeg ser, at der er en åbenlys forbindelse mellem de planetære kriser (klima, miljø, biodiversitet, luft- og vandforurening etc.) og de mentale kriser – en forbindelse, som er repræsenteret i permakulturetikken.

Vi kan nå så langt, hvis vi evner at fusionere omsorgen for jorden med omsorgen for mennesker, og det er det, jeg vil formidle til mine elever – for det giver håb og handlekraft! Min ambition er med andre ord at skabe en undervisning, som

- drager omsorg for jorden gennem de konkrete, praktiske ting vi gør på EUH
- giver eleverne viden og færdigheder, der gør dem i stand til at drage omsorg for jorden nu og fremadrettet (aka omsorg for fremtiden)
- drager omsorg for mine såvel som elevernes behov gennem undervisningsforløbet (herunder fair fordeling af energiressourcer)
- styrker elevernes sociale kompetencer, som gør dem i stand til at drage omsorg for mennesker nu og fremadrettet (aka omsorg for fremtiden)
- understøtter den frie formidling og distribution af viden, færdigheder, frø og andet plantemateriale

³ Linné, C. v. (1737). *Critica Botanica*. Leiden: Conrad Wishoff.

Sammenfattet er følgende visionen for min undervisning; At præsentere mine elever for permakulturtankegangen gennem håndgribelig teori og praksis for på den måde at vise dem, hvordan *deres* velvære er stærkt forbundet til *Jordens* velvære. For hvis de forstår omfanget af permakulturetikken og -praktikken og lægger den til grund for deres videre færd, så er vi godt på vej mod et mere harmonisk samfund. Et samfund med økologisk balance og større trivsel.

PRINCIPPER

"WHEN WE LOOK THROUGH THE LENS OF DIFFERENT PRINCIPLES WE GAIN FURTHER INSIGHTS, REASSURANCE WE ARE ON THE RIGHT TRACK, [...] VIEWS INTO OUR OWN THINKING, AND INTO OPPORTUNITIES AVAILABLE TO US."

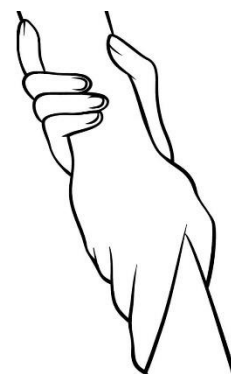
I mine tidligere designs har jeg været omkring en del forskellige principper, herunder Molli-sons, Holmgrens og Macnamaras principper, som kommer vidt omkring og relaterer sig til samtlige domæner af permakulturblosten. I dette design vil jeg forsøge at se, hvor meget jeg har dem på rygraden – jeg vil bruge dem aktivt, når jeg oplever behovet for dem og således bevæge mig organisk frem. Jeg vil gerne have principperne med mig i bevidstheden i det daglige, i de små hverdagsdesign, uden at skulle sætte mig ned med et værktøj for at trække dem frem i lyset.

Jeg vil derfor bruge dem regelmæssigt undervejs i designprocessens forskellige trin, og når jeg gøre det, fremhæves principperne med DENNE SKRIFTTYPE. Jeg oplever, at denne drypvis struktur skaber en mere flydende arbejdsgang, fordi principperne kan være brugbare på alle stadier af en designproces – de lader sig ikke så gerne begrænse til ét afsnit (hvad modellen Design Web jo også lægger op til).

HJÆLPERE

"WHEN WE IDENTIFY THE RESOURCES WE ALREADY HAVE AROUND US WE CAN THEN DIRECT THEM IN THE WAYS THAT ARE MOST USEFUL FOR THE DESIGN. IDENTIFYING HELPS BRINGS A FEELING OF THE UNIVERSE SUPPORTING THE DESIGN, AND MAKES ITS MANIFESTATION SEEM MORE POSSIBLE."

Som nævnt var jeg ikke ansvarlig for undervisning i løbet af mit første ansættelsesår, men jeg var en del med ind over anden undervisning, fællesfag og temadage. I august 2022 blev min stilling opdateret og udvidet, så jeg fik ansvaret for et fagudbud, og den mulighed er udgangspunktet for indeværende designarbejde. Det første år på skolen forsynede mig med rige OBSERVATIONER, som jeg vil bruge

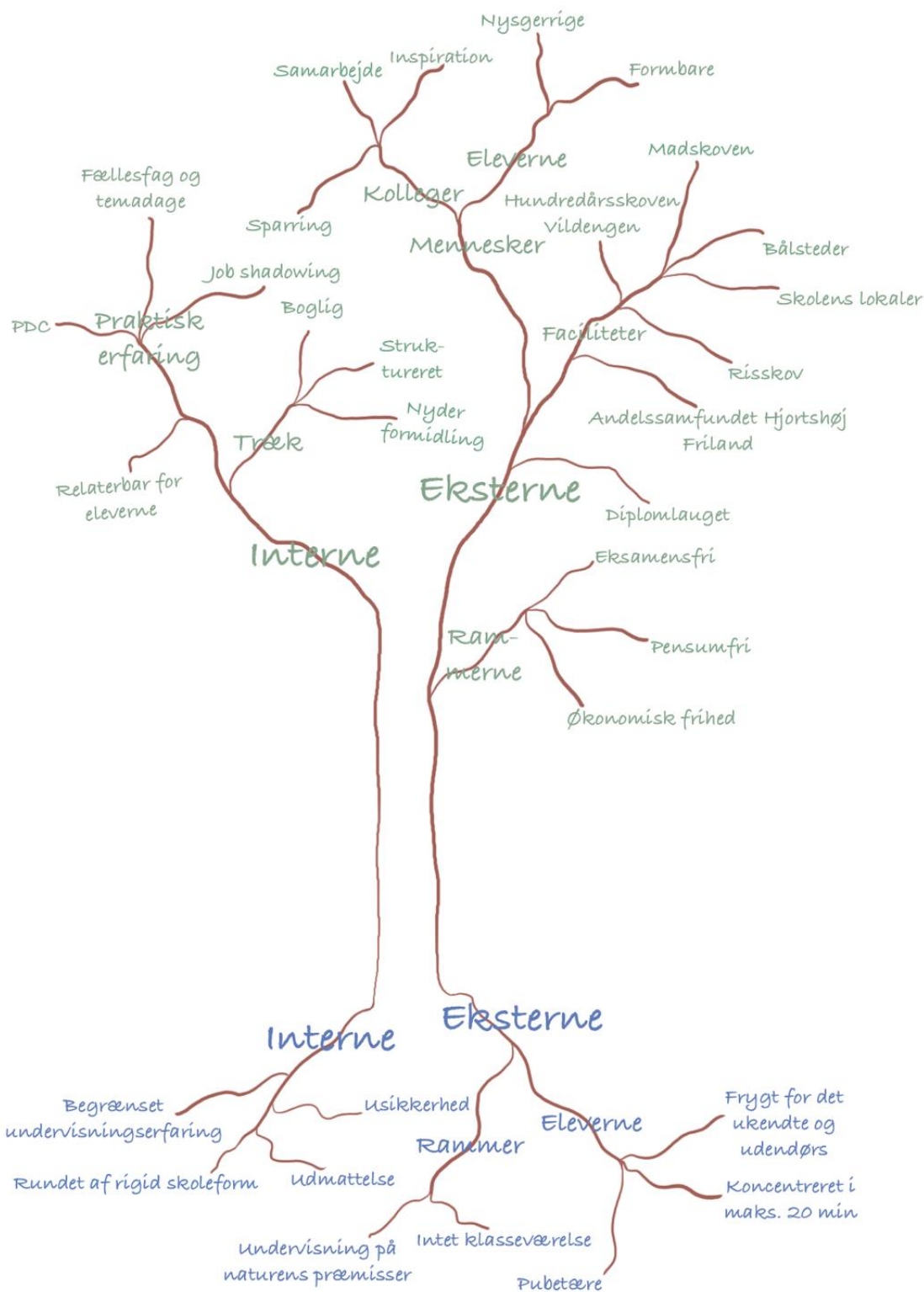
som grundlag for dette design, herunder de hjælpende såvel som de begrænsende omstændigheder, der er forbundet med at undervise i permakultur på en ungdomshøjskole. Fra arbejdet med Appreciative Inquiry ved jeg, hvor befordrende det kan være at starte med at kortlægge alt det, der virker, hvorfor jeg brainstormer over alle mine hjælpere, se *Figur 1*.

BEGRÆNSNINGER

"WITHIN ANY PROBLEM [...] THERE ARE LIMITS TO EITHER OVERCOME OR WORK WITHIN. IT CAN BE CHALLENGING TO BE TOTALLY REALISTIC AND DOWN TO EARTH, AND WE MAY WANT TO IGNORE THEM [...] BUT THE CLOSER WE PAY ATTENTION TO THE LIMITS, THE MORE POTENT OUR DESIGNS WILL BE."

Jeg fletter mine begrænsninger ind i samme figur som mine hjælpere, fordi det skaber en mere sammenhængende forståelse, som gør figuren nem at arbejde videre med i designprocessen. Jeg kan udlede sammenhænge og se overlap - hvor hjælpere kan ophæve begrænsninger, hvor **PROBLEMET ER LØSNINGEN**, se igen *figur 2*.

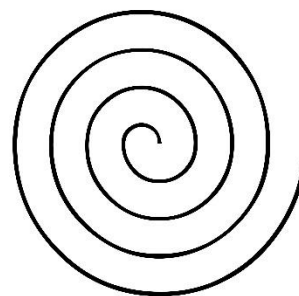
Figur 2 – Mine Hjælpere (trækronen) og Begrænsninger (rodnettet) for Permakulturundervisning på EUH

Af modellen udleder jeg bl.a. at min begrænsende erfaring med at undervise kan afhjælpes ved at spare og samarbejde med mine kolleger, som er en let tilgængelig hjælp i det daglige. Begrænsningen i ikke at have et klasseværelse skaber rig mulighed for at se i retning af alle de alternative faciliteter, der er tilgængelige. På den måde får jeg også rykket ved elevernes afstand til det udendørs, og jeg får stimuleret min lidt begrænsede kreativitet (FLERE FUNKTIONER I ÉT ELEMENT). Derudover ser jeg, at min naturlige hang til systematik kan være en hjælp i processen med at blive selvsikker – jeg kan designe, skematisere og forberede undervisningen og på den måde reducere min tvivl og oplevede utilstrækkelighed (OBSERVERE OG INTERAGERE).

Med andre ord hjælper denne fusionerede model mig til at se sammenhænge og skabe et vekselvirke mellem hjælpere og begrænsninger, som kan ophæve flere af designets mulige blokeringer.

MØNSTRE

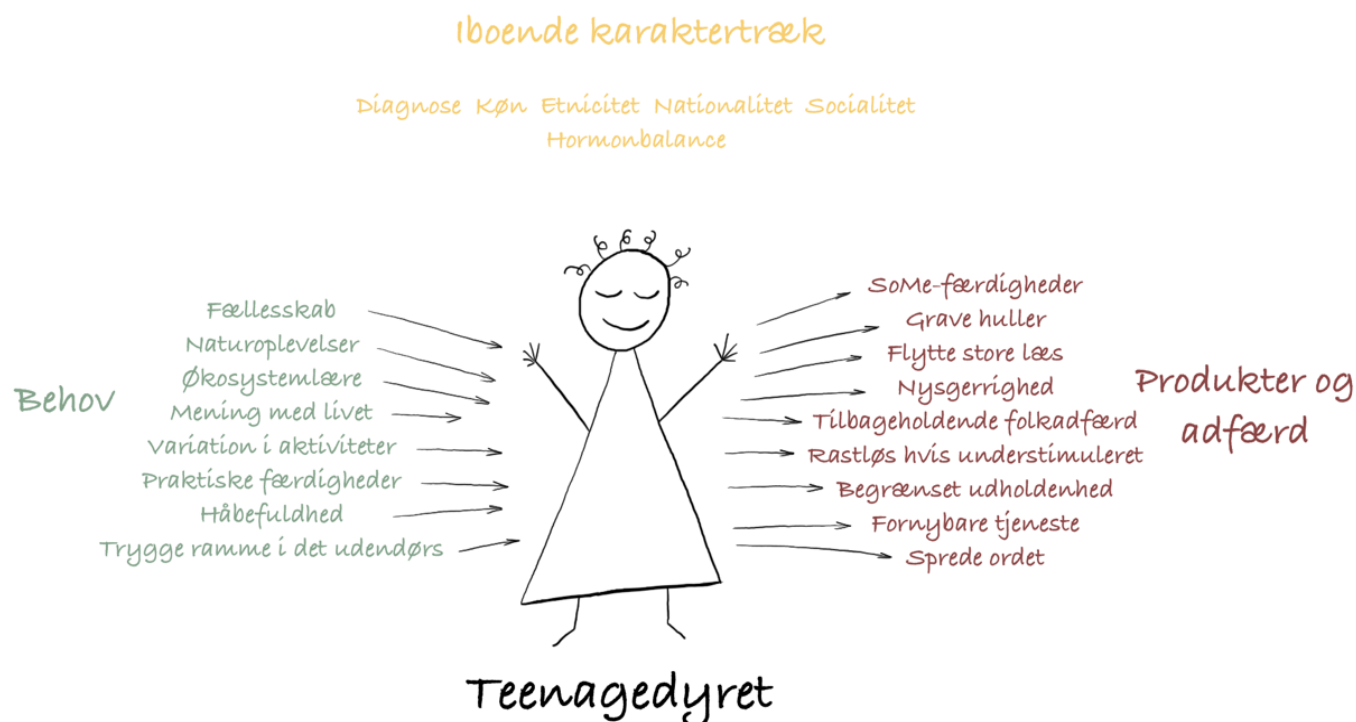
"IT IS A CHANCE TO OBSERVE EXISTING PATTERNS THAT INFLUENCE OUR DESIGNS, LET GO OF THE ONES THAT NO LONGER SERVE AND INTRODUCE NEW PATTERNS. DEGENERATIVE PATTERNS ARE REPLACED WITH REGENERATIVE PATTERNS."

Jeg ser, at der tegner sig flere forskellige mønstre, som alle spiller en rolle i min undervisning, herunder elevernes adfærdsmønstre, skoleårets mønster og det mønster, som jeg ønsker, skal forme rammerne om undervisningen.

EN PERMAKULTUR-TEENAGER

Inspireret af den velkendte permakulturhøne (Bill Mollisons input-output-analyse) får jeg den idé at lave en lignende visualisering for "teenagedyret". Min tid på højskolen har fodret mig med en masse observationer af elevernes mønstre, og jeg finder, at de kan inddeles i de samme tre kategorier som hønen: Behov, Iboende karakterer samt Produkter og adfærd, se *figur 3*.

Figur 3 - Teenagedyret: En input-output-analyse

For eksempel har jeg erfaret, at eleverne ikke kan lytte i mere end 20 minutter – altså har de et *behov* for variation i aktiviteter. I tillæg har de fleste gået i almindelig folkeskole og er altså i desperat mangel på praktiske færdigheder. Rækken af behov er noget, jeg vil prøve at opfylde med min undervisning (FUNKTIONER, DER SKAL UNDERSTØTTES AF ELEMENTER).

Rækken af produkter og adfærd er i højere grad former for **ENERGI, JEG VIL FØRSØGE AT HØSTE OG LAGRE**. For eksempel har mange af eleverne en rastløs energi, som kan være en stor gave, hvis jeg formår at dirigere den i en konstruktiv retning (f.eks. udgravning af sø). Med andre ord udgør eleverne en værdifuld pulje af **FØRNYBARE RESSOURCER OG TJENESTER**.

De iboende karakterer er det, som gør hver elev og hvert elevhold unikt. **Denne diversitet vil jeg bruge og værdsætte** til at skabe synergi – i mødet mellem forskellige mennesker, kulturer og landskaber opstår der emergens og helt nye dimensioner, som udvider både min og elevernes forståelse for den indre såvel som ydre verden. Diversiteten og synergien kan stimulere min undervisning og fordre idégenerering.

SKOLEDAGENS OG –ÅRETS MØNSTER

På EUH starter skoledagen først klokken 10 – et valg baseret på forskning der viser, at teenagere alligevel ikke kan tage informationer ind tidligere på dagen. Det medfører, at skoledagen ser ud som angivet i *figur 4*.

9-10:00	Morgenmad
10-10:30	Morgensamling
10:30-12:50	Formiddagsfag
12:50-13:00	Samling og meddelelser
13-14:00	Frokostpause
14-16:00	Eftermiddagsfag

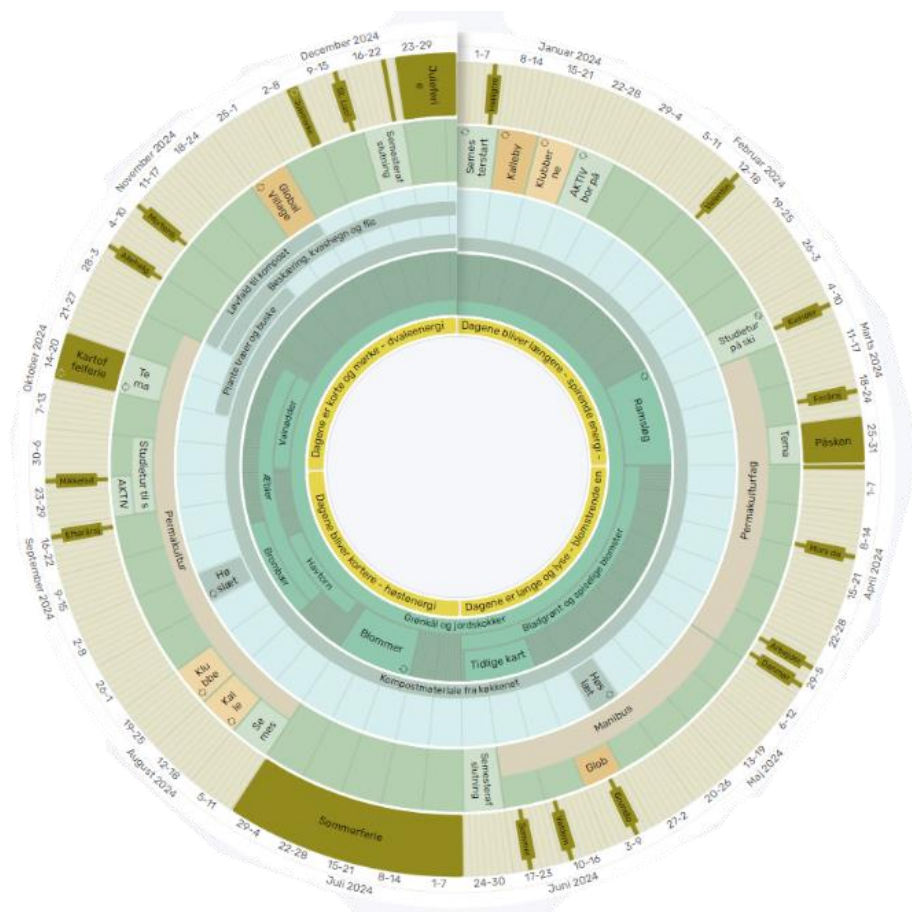
Figur 4 - Skoledagen på EUH

Jeg har undervisning i én periode på hvert semester (i marts-april og igen i august-september). I de pågældende uger har jeg formiddagsfag mandag og eftermiddagsfag tirsdag og torsdag svarende til ca. 6 timers konfrontationstid om ugen.

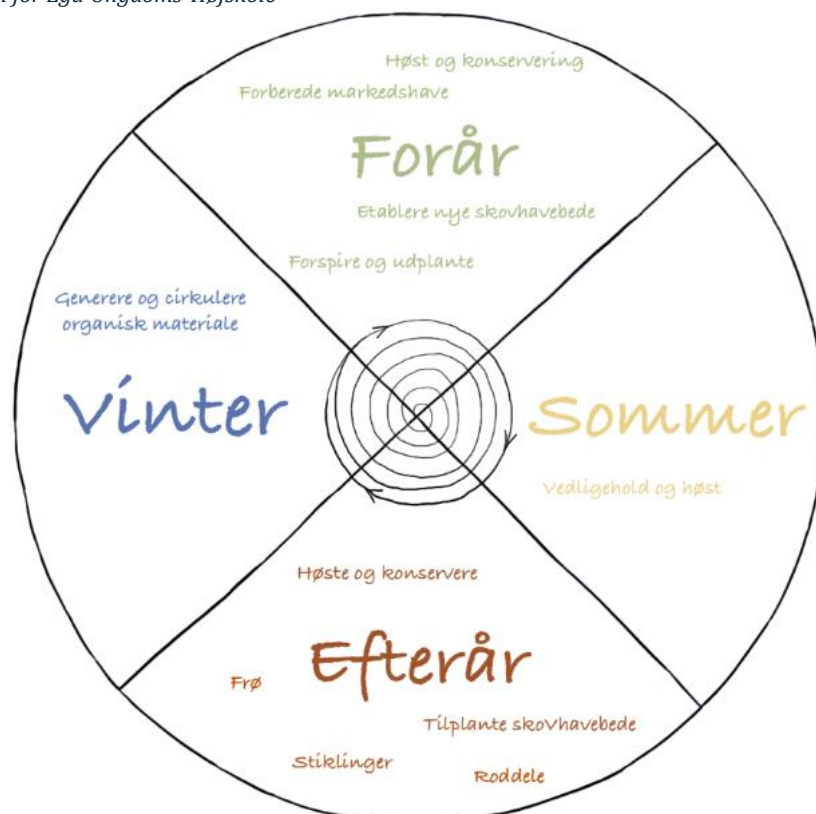
Skoleåret følger det Årshjul, som jeg udviklede i Design 5: Årshjul og ressourcekredsløb på EUH. Årshjulet synliggør de energier, som eksisterer på skolen, og som skal **HØSTES OG LAGRES**.

Med andre ord tegner Årshjulet et mønster for recirkulering, som jeg vil flette sammen med undervisningen. Både med det formål at skabe funktionelle sammenspil på skolen, men i lige så høj grad for udvide elevernes forståelse for årstidernes skiften og dennes betydning for menneskets gøremål.

Foruden Årshjulet har jeg udviklet en trinvis implementeringsplan for Madskovens på Vildmarken, som eleverne skal **INTEGRERES** i – altså endnu et mønster, som jeg vil **INTEGRERE** i undervisningen. De to mønstre (Årshjul og implementeringsplan) kan ses i hhv. *figur 5 og 6*.

Figur 6 - Årshjul for Egå Ungdoms-Højskole

Figur 5 - Trinvis implementeringsplan for Madskoven på Vildmarken

MØNSTER FOR REGENERERENDE UNDERVISNING

Når det kommer til undervisningens struktur, er jeg inspireret af det mønster, som præger den naturlige succession – en spiral af regeneration, en støt bevægelse mod det bedre. Jeg ved, at selvom jeg gør mit ypperste for at designe en genial undervisningsplan nu, vil den altid kunne justeres og forbedres. Der er så meget, jeg kun kan lære ved at gøre – og jo mere jeg gør, jo flere elevhold jeg har, des bedre bliver min undervisning, så længe jeg vel at mærke **ACCEPTERER FEEDBACK, SELVREGULERER OG REAGERER PÅ FORANDRING**. Med den erkendelse in mente ser jeg min undervisning udspille sig som en regenererende spiral, der i en udvidende bevægelse opbygger mine formidlingsevner og øger kvaliteten af undervisningen, så elevernes **UDBYTTE** også bliver større og større med tiden.

Det til side, så vil jeg (med henvisning til min forkærlighed for systematik) strukturere undervisningen skematisk. Jeg ved, at netmønstre og matrixer hjælper mig til at have overblik – og så er de nemme at dele og sparre med andre, fordi skemaer og des lige nu engang er den fremherskende, visuelle form i vores rationalebaserede samfund og i de fleste undervisnings- og arbejdsammenhænge.

Så – jeg vil udvikle en skematisk model for undervisningen (et replicerbart **MØNSTER**), som jeg kan tilpasse til hver undervisningsgang og gå i **DETALJERNE** med.

IDÉER

"THIS ANCHOR POINT CAPTURES THE SPARKS OF INSPIRATION, SEEDS OF IDEAS AND GLIMPSES OF SOLUTIONS. WILD, WACKY, ADVENTUROUS, SMALL, PRACTICAL, VISIONARY – NO CENSORING AT THIS STAGE, ALL IDEAS ARE WELCOME."

Jeg lægger fra land med en pulje erfaringer, som uundgåeligt farver mit syn på permakulturundervisning – min egen skolegang, mit højskoleophold, mit PDC-kursus, medvirken i mine kollegers undervisning, job shadowing-forløb mm.

For at udvide min forståelsesramme yderligere og generere endnu idéer læser jeg bøgerne *Pædagogisk Praktisk Permakultur* af Carmen Holmstrup og Christian Lykou og *Earth User's Guide to Teaching Permaculture* af Rosemary Morrow.

I tillæg læner jeg mig ind i højskoletankegangen, fordi det nu engang er her, jeg underviser. Højskolerne beror på en særlig filosofi, og centralt står de tre tidligere nævnte hovedsigter: Livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse. For at sikre at undervisningen rundt på landets højskole lever op til disse idealer, skal vi som undervisere redegøre for, i hvor høj grad vores læreplan indeholder UBAK – et akronym for Uddannelse af Bred, Almen Karakter⁴. Det vil sige, at vi ikke må formidle ren færdighedslære (hvordan du planter et træ, bygger med ler osv.) - undervisningen skal derimod trække tråde ud i samfundet og ind i eksistensen. Jeg mener, at permakulturundervisning helt naturligt rummer disse alment dannende perspektiver, fordi teorien og praktikken udspringer af etikkerne, som på alle tænkelige måder indgår (eller snarere *burde* indgå) i almindannelsen af menneskeheden. Hvis jeg formår at vægte alle tre etikker lige højt i min undervisning, er jeg sikker på at leve op til kriteriet om UBAK – det ligger indlejret i permakulturen.

I den forlængelse kan man argumentere for, at et typisk PDC-kursus indeholder en høj grad af UBAK. Dermed ikke sagt, at min undervisning skal forme sig efter PDC-kriterierne, for jeg skal favne nogle ganske andre "kursister", og det er hverken min eller elevernes målsætning at blive certificeret. Derimod er visionen, som nævnte under afsnittet af samme navn, **at præsentere mine elever for permakulturtankegangen gennem håndgribelig teori og praksis for på den måde at vise dem, hvordan deres egen velvære er stærkt forbundet til jordens velvære.**

Foreningen af min vision, mine observationer og undersøgelser, bøgerne og højskoletankegangen afføder en masse idéer til undervisningsindhold. Jeg fusionerer idéer ud fra permakulturetikkerne, dels for at få et overblik, dels for at sikre, at etikkerne bliver grundlaget for undervisningen. Opdelingen er kun for overskuelighedens skyld – alle undervisningsgangene inkluderer selvfølgelig forståelsen for alle tre etikker men vil typisk have fokus på én af dem. Dette er en vigtig formidlingsopgave i sig selv – at lade eleverne forstå, at uanset hvad man beskæftiger sig med, så skal det gerne drage omsorg for jord, mennesker og fremtiden gennem retfærdig resourcefordeling.

⁴ [UBAK - FFD](#)

OMSORG FOR JORDEN

- Biodiversitetsprojekter
- Økosystemforståelse
- Øvelse: Plantebingo
- Øvelse: Jordprøver
- Etablering af Madsboden
- Høst fra Madsboden
- Rundvisning i Lysningen, mit lille hus

OMSORG FOR MENNESKER

- Etik- og principøvelser
- Åbne- og lukkecirkel
- Mad over bål
- Øvelse: Sanselighed
- Højtlesning: Evolutionær Hukommelse og Ulvene i Yellowstone Nationalpark
- Øvelse: Holdningsbarometeret
- Øvelse: Idégenerering
- Øvelse: Naturens Sprog
- Øvelse: Sit spot

FAIR FORDELING AF RESSOURCER

- Kompostering
- Samarbejde med Gl. Egå Børnehus
- Recirkulering af næringsstoffer på højskolen
- Øvelse: Tea Time
- Høst og konservering af urtete
- Udflugt til Andelssamfundet Hjortshøj (eleverne oplyses, Andelssamfundet støttes økonomisk)
- Mediedækning af undervisningen – billeder, videoer til Instagram

Jeg tager alle ovenstående idéer med videre i mit planlægningsarbejde, og et udvalg af dem uddybes under afsnittet Integration.

PAUSE

"THE PAUSE BRINGS BALANCE INTO OUR DESIGNS. IT BRINGS FORTH ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF THE PROCESS OF CHANGE – THE NEED FOR NOURISHMENT, FOR BREATHING SPACE, FOR MOTIVATION."

Jeg oplever, at vores elever har et særligt stort behov for pause, og deres tilbagelænedede attitude frustrerede mig, indtil jeg forstod to ting: Dels er de teenagere med alt, hvad det indebærer fra hormoner på vilde veje til eksistentiel overvældelse. Og dels har de tabt pusten i kampen for at overleve i tidens krævende præsentationssamfund, hvor alt fra karakterræs til sociale medier afføder en oplevet utilstrækkelighed. Det er midt i denne turbulens, at de unge tager på højskole – for at få et pusterum, gå ned i tempo og bare være til stede.

Min permakulturundervisning skal favne dette stærke behov for restitution. Jeg har som nævnt en ambition om at lære fra mig – undervise i og udfolde permakulturteori og -praktik. Men erfaringsmæssigt ved jeg, at jeg møder en mur i eleverne, hvis jeg bare kører på med krævende indhold og høje forventninger. De (og jeg for den sags skyld) har brug for pauser – både indlagte "frikvarterer" men også undervisning, der fokuserer mere på samvær og nærvær end teoretisk og/eller praktisk udbytte. Forbindelsen til hinanden og til det mere-end-menneskelige blomstrer i de stille stunder om et bål, i udstrakt position under et træ, i den repetitive bevægelse det er at plukke en buket engblomster. Og denne forbindelse er helt afgørende for, at eleverne kan tage teori om økosystemer, jord, permakulturprincipper til sig – så længe de er afkoblede naturens rytmer, vil mine ord prelle af på dem som vand på en gås.

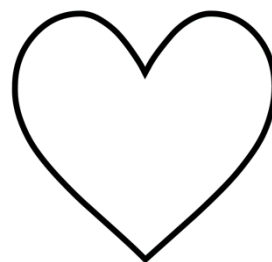
Så – som konkrete pausedesignvalg vil jeg

1. Skabe vekselvirke mellem det faglige og praktiske undervisningsindhold, så eleverne ikke udmattes af hverken tale eller fysisk arbejde men får tilstrækkelig pause fra både det ene og det andet (hoved- henholdsvis kropstungt arbejde).
2. Flette bålmad og gåture ind i forløbet, fordi jeg oplever, at eleverne lærer meget bedre i naturens forventningsfrie rammer. De deler erfaringer og røverhistorier rundt om bålet, og i skoven opsøger de helt selv viden om det, de ser. Med andre ord vil jeg efterstræbe at tage en pause fra det typiske undervisningsrum, fordi det på flere måder fordrer en dybere læring.

3. Indtænke et pusterum i hvert modul, hvor vi helt holder pause fra faget – hvor jeg kan tage en tår vand og få overblik over modulets udfoldelse, mens eleverne kan hente kaffe, tisse af eller lægge sig iblandt engblomsterne.

TAKNEMMELIGHED

"WITH THE APPRECIATION ANCHOR POINT WE COME INTO A HEART CENTRED SPACE. IT INVITES US INTO AN EXPANSIVE SPACE OF AWARENESS AS WE APPRECIATE ALL THE THREADS OF SUPPORT. GRATITUDE BRINGS US INTO CONNECTION."

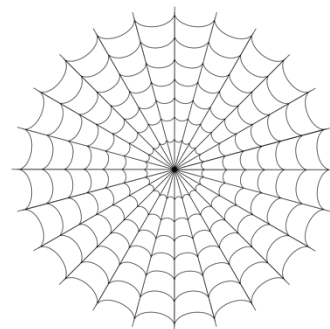
I november 2022 fik jeg den fantastiske mulighed at deltage i et PDC-kursus som job-shadower. Eventyret udspillede sig i bølgede hedelandskaber, blandt vrinskende vildheste i Dartmoor Nationalpark i Sydengland, og kurset var faciliteret af de to garvede undervisere Aranya og Claudia van Gool. Jeg lærte så usandsynligt meget både fagligt og undervisningsmæssigt, men det mest givende var det fællesskab, som opstod. Det var en helt særlig gruppe mennesker, og derude i vildmarken spirede der en stor samhørighed mellem os - jeg har stadig kontakt til flere af deltagerne, og den magiske stemning sidder endnu i mig.

Der er selvfølgelig mange medvirkende faktorer til gruppedynamikkens succes, men det der står klarest og mest betydende for mig er den daglige tjek-ind-runde. Vi startede hver morgen med en runde, hvor vi skiftedes til at udtrykke, 1) hvordan vi havde det (med inspiration i et vejrfænomen, et dyr etc.) og 2) hvad vi var taknemmelige for. Øvelsen var simpel men SÅ kraftfuld, og jeg er overbevist om, at den havde en indvirkning på det fællesskab, der opstod. At starte med taknemmelighed tændte for en påskønnende bevidsthed, som farvede resten af dagen.

Denne lille historie fortæller jeg for at nå til følgende: Jeg vil inkludere en lignende tjek-ind-runde i min undervisning i håb om, at mine elevhold finder bare en brøkdel af den sammenhængskraft, jeg fandt i England. Som Macnamara udtrykker i ovenstående citat, så skaber taknemmelighed forbindelse – til sig selv, hinanden og alt det omgivende. Og forbindelsen er (som det måske kan tydes) et nøglebegreb i min undervisning - jeg tror på, at hvis vi starter hvert modul med en takkerunde, så vil det smitte af på sammenholdet, på selve undervisningen og i bedste tilfælde på elevernes generelle livsanskuelse.

INTEGRATION

"THE INTEGRATION ANCHOR POINT IS FUNDAMENTAL TO THE SUCCESS AND REALISATION OF THE DESIGN. IT IS THE PLACE WHERE THE DESIGN BECOMES A COHESIVE WHOLE. IT IS A PROCESS OF COLLECTING AND REORDERING INFORMATION, BRINGING NEW CONNECTIONS, AND MEANING."

Jeg vurderer på basis af min vision og undersøgelser, at designet skal føre til tre konkrete værktøjer: 1) En replicerbar Rammemodel for undervisningen, 2) Et Introduktionsforløb samt 3) Et Indholdskatalog, jeg kan fylde Rammemodellen ud med.

RAMMEMODEL

Ved at integrere og fusionere min undersøgelse af hjælpere og begrænsninger, elevernes og skolens mønster, undervisningskravene samt refleksionen over pause og taknemmelighed udvikler jeg en Rammemodel for min undervisning, se figur 7.

	PLAN FOR DAGEN	AKTIVITET OG INDHOLD	TIDSRAMME
TJEK IND OG TAKNEMMELIGHED			~15 min
TEORETISK			~20 min
PAUSE 15 MIN			
PRAKTISK			~60 min
FORENING			~10 min

Figur 7 - Rammemodel for min undervisning i et skematisk netmønster, der skaber overblik og kan repliceres for hver ny lektion.

Rammemodellen vil gå igen for hver undervisningsgang blot udfyldt med forskelligt indhold. Modellen vil hjælpe mig til en mere effektiv forberedelsesproces, fordi jeg sparer energi på ikke at skulle nytænke opbygningen af hvert modul. Hvis jeg følger modellens rammer, er jeg garanteret, at flere af elevernes behov opfyldes – behovet for variation og afveksling, udvikling af praktiske færdigheder, pause, taknemmelighed og styrket sammenhængskraft.

INTRODUKTIONSFORLØB

For ikke halvårligt at skulle opfinde den dybe tallerken udvikler jeg et replicerbart introduktionsforløb, der sikrer, at eleverne får de mest centrale begreber og forståelser på plads fra start – vel at mærke på en måde, der er tilpasset aldersgruppen og omstændighederne.

INTRODUKTION TIL FAGET – INTRODUKTIONSMODUL 1

Hvert undervisningsforløb (forår såvel som efterår) vil jeg starte op på samme vis med et introduktionsmodul, som jeg udvikler for at give eleverne den bedste indføring i faget. I den henseende er princippet om at **BRUGE OG VÆRDSÆTTE DIVERSITET** særligt retningsgivende.

Selvom jeg har udledt en generel forståelse for elevgruppen (*figur 3*, Teenagedyret), så varierer hvert hold meget, og jeg vil derfor begynde hvert undervisningsforløb med øvelser, der giver mig et billede af det pågældende holds behov og ønsker (Ønsketænkning, Idégenerering og Holdningsbarometeret, se *figur 8* for uddybning). Disse øvelser fodrer det mig med informationer, så jeg **KREATIVT KAN TILPASSE UNDERVISNINGEN TIL DE FORANDERLIGE ELEVER**.

Dernæst følger en kortfattet introduktion til permakultur – definition af begrebet, etikker og principper. Jeg holder oplægget kort med respekt for elevernes begrænsede koncentrations-
evne (**OBSERVER OG INTERAGER**) og sender dem i stedet ud for selv at finde eksempler på etikkerne i praksis med øvelsen Levende Etik⁵. Erfaringsmæssigt ved jeg, at de internaliserer begreberne mere effektivt, når de bruger dem aktivt snarere end blot hører mig lire teori af.

Nævnte introduktionsøvelser har også det formål at få eleverne til at arbejde sammen – det er vigtigt for mig at skabe en sund og glad undervisningskultur fra start, hvor eleverne taler med hinanden og har oplevelsen af at være en del af et forpligtende fællesskab (**FLERE FUNKTIONER I HVERT ELEMENT**). Efter pausen bevæger vi os over i det praktiske (Jf. Rammemodellen), og jeg har erfaret

- at eleverne finder stor glæde i at se planter gro
- at eleverne mangler praktiske færdigheder, naturforbindelse og -forståelse
- at eleverne er langt mere engagerede, hvis de får ejerskab og ansvar

⁵ Se Bilag 1

Med henvisning til nævnte observationer samt princippet om **SMÅ OG LANGSOMME LØSNINGER** vælger jeg at starte hvert hold med at lære eleverne at dyrke ingefær. Det kan gøres året rundt, det er et overskueligt projekt, og eleverne knytter sig til den lille urtepotte, som var den et barn. Ingefærprojektet skaber en ramme om undervisningsforløbet, når vi i den sidste lektion samler op.

Eleverne kan se, at de ligesom ingefærplanten er spiret og har vokset gennem forløbet, og det kan de blive ved med, så længe de plejer og passer deres læringsvej. I tillæg er det min ambition, at de gennem processen erkender betydningen af lokal, omsorgsfuld fødevareproduktion – for jordens såvel som for deres egen glæde. Jeg udfylder Rammemodellen med det samlede introduktionsmodul, se *figur 8*.

PLAN FOR DAGEN		AKTIVITET OG INDHOLD	TIDSRAMME
Tjek ind	Runde	Tjek ind ved vejret og med taknemmelighed	~ 15 min
Teoretisk	Indflyvning i permakultur, etikker, praksis. Definere fagets kultur	- Øvelse: Ønsketænkning. Hvorfor har I valgt dette fag? Hvad fangede jer ved præsentationen? Snak to-og-to og samle op i plenum - Øvelse: Idégenerering. Hvordan bliver Permakulturfaget jeres? 10 min walk-and-talk i små grupper. Beskriv, hvad din makker gerne vil lave og lære - Samle op i plenum. - Øvelse: Holdningsbarometeret. Hvordan bliver Permakulturfaget jeres? - Jeg vil gerne arbejde meget praktisk vs. Jeg vil gerne lære en masse teori - Jeg ved meget om bæredygtighed og vil gerne diskutere vs. Jeg er helt ny og vil gerne bare tage ved lære - Emma må gerne planlægge al undervisningen vs. Jeg vil gerne have medbestemmelse - Kort oplæg: Definere permakultur, degeneration ~ regeneration, etikkerne, What's the point if we can't have fun?	~ 20 min
	Levende eksempler på etikkerne	- Øvelse: Levende Etik. Find eksempler på de tre etikker rundt på skolen. - Jeg viser tre eksempler: Hjemmelavet urtete, en cola og en pose kaffe. - Eleverne får et papir, hvor etikkerne er defineret, og skal finde - en genstand, der rummer alle tre etikker - en genstand, der ikke rummer nogen etik - en genstand, der kun rummer én etik	14:40
15 min pause kl. 15:00			
Praktisk	Ingefær	- Teori om ingefær - Fra Asien. 4000 år gammel medicinsk historie. Letter fordøjelsen, stabiliserer blodtrykket, reducerer inflammation. - Instruere eleverne i plantning og pasning af ingefær - Køb økologiske – de er ikke sprøjtet med væksthæmmere 18-20 grader, fugtigt med veldrænet, ikke direkte sol men vindueskarm - Økologisk plantejord, gennemvæde jorden, lægge ingefær, dække med 2 cm jord De får hver en potte med sig hjem, som de skal passe resten af semesteret	~60 min
For- ening	Rund- kreds	Kædekram	~ 10 min

Figur 8 - Rammemodellen udfyldt med Introduktionsmodul 1.

ØKOSYSTEMFORSTÅELSE (INTRODUKTIONSMODUL 2)

Efter introduktionsmodulet følger to undervisningsgange med landskabs- og økosystemforståelse. Jeg udleverer et øvelsesark⁶, som eleverne først udfylder for en nærtliggende, konventionel mark. Dernæst tager vi turen ind til Risskov, hvor eleverne udfylder skemaet i en lysåben skov. Vi tager jordprøver begge steder og holder landskaberne op mod hinanden. Opsummerende holder jeg et oplæg om, hvordan permakultur i bund og grund handler om at bruge naturen som model – og hvad vi kan lære af denne frodige skov, når det kommer til fødevareproduktion.

Min erfaring er, at denne øvelse aktiverer alle sanserne på en måde, som giver eleverne en langt dybere forståelse for landskabernes forskellighed: De *oplever* landbrugets degenererende karakter - mærker markens goldhed, hører fraværet på fugle, ser jordens farveløshed. Og de *oplever* skovens regenerende egenskaber - føler på jordens levende strukturer, dufter til løvfaldets svampenoter, sanser træernes svalende effekt. Gennem sanserne når jeg ind til eleverne på en måde, som hverken mine ord, grafer eller statistikker kommer i nærheden af.

Med afsæt i denne økosystemforståelse kan jeg meget nemmere undervise i skovhavebrug, fordi gravefrihed, flerårige afgrøder, jorddække og biodiversitet er en selvfølge, hvis man først forstår, at vi skal imitere urskoven.

TEA TIME – URTETE TIL DELING (INTRODUKTIONSMODUL 3)

Introduktionsmodul 2 handler overvejende om Omsorg for Jorden. For at udfolde de to andre etikker og eksemplificere, hvordan de tre etikker spiller sammen, udvikler jeg et sidste introduktionsmodul: Tea Time.

Her starter vi med et spil Plantebingo⁷, hvor eleverne i hold skal finde og navngive vilde, spiselige planter. De inviteres til at undersøge planternes natur- og kulturhistorie og dernæst på skift præsentere planterne for hinanden. Dette fungerer som en fin læring i, hvordan menneskets og Jordens trivsel går hånd i hånd – vi er gensidigt afhængige.

Efterfølgende laver jeg øvelsen Teens Rejse med eleverne, hvor de i hold skal reflektere over og visualisere alle de trin, der skal til for at brygge en kop te – dyrkning, forarbejdning, opbevaring, transport, salg, energi til tevand osv. Det bliver ofte en meget omfattende tegning, og det

⁶ Se Bilag 4

⁷ Se Bilag 2

overrasker eleverne, for det er jo bare en kop te! Med denne erkendelse tager jeg eleverne ud og samler urter til te baseret på nogle af de planter, som de identificerede i Plantebingo. Jeg lærer dem at tørre og opbevare urterne korrekt, hvorefter de havner på en fælles testation og deles med resten af skolen.

Mens vi laver velsmagende urtete med kogende vand fra bålet (hvorved alle de mange produktionstrin springes over), taler vi om, hvordan denne proces er permakultur i en nøddeskal: Dels regenereres Jorden gennem de flerårige teurters vækst, dels spares klimaet for transport- og produktionsemissioner, dels regenereres mennesket gennem sunde urtedrikke, og dels deler vi ud at vores overskud med resten af højskolen.

INDHOLDSKATALOG

Med Rammemodellen og et Introduktionsforløb på plads udvikler jeg et Indholdskatalog, som jeg kan bruge til at udfylde den resterende undervisning med. Jeg fusionerer PDC-pensummet, min forståelse af og vision for eleverne samt EUH's Årshjul og Ressourcekredsløb og udleder på det grundlag Indholdskataloget, se *figur 9*. Herfra jeg kan finde tidsbestemte temaer og arbejdsopgaver, som kan fyldes i Rammemodellen og således konstituere undervisningen. Jeg opdeler Indholdskataloget i tre kategorier – hhv. Indhold på tværs af årstider, Forårs- og Efterårsindhold.

INDHOLD PÅ TVÆRS AF ÅRSTIDER	FORÅRSINDHOLD	EFTERÅRSINDHOLD
Samle pap og bomuldslinned	Forspire og udplante enårige	Plante træer og buske
Luge i skovhaven	Lægge kartofler	Høste kartofler
Kompostere organisk materiale fra køkken og pedeller	Etablere lasagnebede	Tilplante lasagnebede
Passe husdyr	Flytte ukrudtsdug og tilplante bedet	Tilplante kartoffelbede
Høste og sanke vilde vækster	Præparere markedshavebede	Tage stiklinger
Konservering	Forspire flerårige grøntsager	Producere æblemost
Brygge kombucha	Høste	Flytte bunddækkeplanter
Fordele jorddække om træer	- Tidlige, flerårige grøntsager - Ramsløg - Medicinurter	Roddele
Bæredygtig bosætning		Høste
Biodiversitetstiltag • Falketårne • Stendiger og -bunker • Kvashegn • Bi – og insektboliger • Veteranisering		- Bladgrønt - Kartofler - Æbler, pærer mv. - Krydderurter - Jordskokker - Enårige grøntsager - Bær - Nødder
Udflugt til Andelssamfundet Hjortshøj	Lave urtemedicin (salve, tinktur mv.)	
Fremvisning af Inhabit, Tomorrow og/eller Landbrugets Natur		
Design skovhavebede		
Mad over bål		

Figur 9 - Indholdskatalog for Permakulturundervisning på EUH.

INTEGRATION AF RAMMEMODEL OG INDHOLDSKATALOG

Figur 10 er et eksempel på Rammemodellen i brug en dag, hvor vi arbejdede med biodiversitet. Denne undervisningsgang udviklede jeg på et efterårssemester, hvor pedellerne havde beskåret skolens træer, hvorfor vi havde dødt ved og kvas tilgængeligt.

Eksemplet kan for så vidt også bruges om foråret (jf. Indholdskatalog), fordi det hele året er relevant at formidle naturgenopretning, og der til enhver tid er noget at gøre for den vilde flora og fauna.

	PLAN FOR DAGEN	AKTIVITET OG INDHOLD	TIDSRAMME
TJEK IND	Runde	Vejrfænomen og taknemmelighed	10:30
TEORETISK	Højtlesning af The Wolves in Yellowstone National Park	For at øge forståelsen for økosystemernes samspil og nøglearternes betydning	10:40
	The Web of Life	Eleverne står i en rundkreds og trækker hver især et dyr/en plante. Et garnnøgle gives til den første elev (f.eks. et eger), som rækker garnet videre til et andet dyr/en plante, som den er i forbindelse med i naturen (f.eks. et ager). Garnnøglet bevæger sig rundt i et net og illustrerer alttings sammenhæng.	10:50
	Oplæg: Introduktion til biodiversitet	Hvad er biodiversitet, og hvad omfatter krisen? Hvordan regenererer man tabt biodiversitet? (fødekilder, habitater, mikroklima, økosystemer, økologiske nicher) Introducere de tre opgaver og fordele eleverne på hold	11:00
PAUSE 11:15			
PRAKTISK	Ved i Hundredårsskoven	Slæbe dødt ved ind i skoven (Mogens beskærer rundt på skolen denne uge)	11:30
	Kvashegn	Flytte bunken fra indgangen og bygge flot kvashegn i Madskoven	
	Stensætning	Stensætning i Vildmarkens Dyb med overskydende marksten	
FORENING	Udstræk	I rundkreds laves lette udstrækningsøvelser	12:40

Figur 10 - Rammemodellen udfyldt for et modul i biodiversitet, efteråret 2023

HANDLING

"IF WE DON'T MOVE INTO ACTION WE ARE JUST DESIGNING FOR THE SAKE OF IT, DESIGNING FOR THE BOOKSHELVES RATHER THAN REAL LIFE. BY CREATING A PLAN AND ACTUALLY CARRYING IT OUT WE CREATE A PATTERN OF SUCCESS..."

Klar, parat, start! Jeg bygger et forløb op og afprøver det i to år (E22, F23, E23 og F24). Vi laver tjek ind-runder, bygger bolig til områdets flora og fauna, tager på ekskursion, udvider Madskovens efter min etableringsplan og meget mere, se *Figur 10-17*.

Figur 11 - Holdet startes op med tjek ind-runde og introduktion med etikøvelser.

Figur 12 - Vi bygger lasagnebede og hygger med snobrød over bål (hvilket er nyt og banebrydende for alle de internationale!)

Figur 13 - Vi planter træer og klatreplanter og slutter dagen af med en naturterapeutisk røreøvelse i Den Oprindelige Skovhave.

Figur 14 - Vi besøger mit permakulturhus og udvider planteskolen med gravefri plantekasser

Figur 15 - Vi tæller plante- og dyrearter og studerer jordforholdene med prøvetagning

Figur 16 - Vi bruger det tørre h  fra Vildengen til at etablere kartoffelbede i foråret.

Figur 17 - Vi høster, renser og kokkererer med jordskokker, alt imens Domen opføres.

Figur 18 - Vi spiller plantebingo, høster og tørrer urter til te, der deles med resten af skolen.

REFLEKSION

"THE SYMBOL FOR REFLECTION IS THE FOOTPRINT, AS WE LOOK BACK ON THE PATH WE HAVE TAKEN [...]
IT ENABLES US TO EMBRACE AND LEARN FROM MISTAKES, TO REVIEW, LEARN AND CELEBRATE."

Efter hvert endt undervisningsforløb laver jeg en evaluering for at høste **FEED BACK, DER GØR MIG I
STAND TIL AT SELVREGULERE.**

Jeg udleverer et kvalitativt PMI-skema⁸, som eleverne udfylder to-og-to, først og fremmest for at efterkomme elevernes behov – baseret på mine observationer ved jeg, at de er flokdyr, har brug for struktur og ikke er meget for at udtrykke deres synspunkter i plenum.

Skemaet skaber rammerne om en tryk og let forståelig evaluering, som jeg også nemmere kan forholde mig til end usammenhængende kommentarer (hvis jeg f.eks. bare havde spurgt løseligt ud i gruppen, hvad de synes om faget).

PLUS	At være udendørs og opnå en stærkere forbindelse til naturen	+++
	At starte hver gang med en tjek ind-runde (tilstand + taknemmelighed)	I
	At lære at lave bål og mad over åben ild (snobrød, brændenældesuppe)	
	At arbejde sammen og forbinde sig til hinanden over manuelt arbejde	
	At lære om naturens forbindelser og systemer	
	At være på udflugt og møde mennesker, der lever alternativt og inden for de planetære grænser	+++ I
	At lære brugbare, håndgribelige løsninger, som man forholdsvist nemt kan tage med videre (plantekasser, kartoffeldyrkning, ingefær, forspiring)	+++
	At der veksles mellem teori og praktisk	
	At tørre te og opnå kendskab til planternes forskellige egenskaber	
	At have medbestemmelse	I
	At tegne på sten og dekorere skilte til plantekasserne	I
MINUS	Koldt og vådt vejr	+++ I
	Teoridelen kan være svær, hvis det er stillesiddende og envejs	I

⁸ Se Bilag 5

	At have arbejdstøj på og være beskidt – utilpas følelse, fordi det er uvant	I
INTERESSANT	Det er nemmere at sætte et positivt aftryk, end man tror – og det vigtigste sted at starte er med taknemmelighed	IIII
	Det er opmuntrende med musik til det praktiske arbejde	I
	Der må gerne være afbræk, lege og energigivende aktiviteter før og under undervisningen (f.eks. kostume, der går på tur)	II
	Gerne mere naturforbindelse	II

Figur 19 - Opsamling på elevernes PMI-evaluering

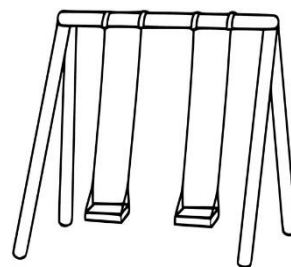
Figur 19 er en opsummering på elevernes svar, og her får jeg rig information til at justere på undervisningen fremadrettet. Det giver mig en idé om, hvad der virker godt (navnlig det at være udendørs, praktisk og sammen), og hvad der er udfordrende (det ukendte, beskidte). Jeg vurderer, at jeg gør meget af det rigtige – men at jeg gerne må gøre endnu mere i den retning. Mere nærvær, mere naturforbindelse, mere lystbaseret indhold.

Sidstnævnte leder mig til en mere personlig refleksion, nemlig at jeg nogle undervisningsgange finder mig selv helt afladt for energi. Det er særligt opgaven med at facilitere det praktiske arbejde, der udmatter mig, fordi det er krævende at have overblik og hånd i hanke med etableringsarbejde, når der er godt 20 personer involveret. Når jeg både skal koordinere, svare på spørgsmål, huske pausen og holde øje med deltagerengagementet, bliver jeg helt splattet, og det ærgrer mig – jeg vil gerne have energi til mit eget, når jeg kommer hjem fra arbejde.

Men PMI-evalueringen fortæller mig, at eleverne ikke har travlt! Vi kan for deres skyld brede skovhavedyrkningen ud over langt flere moduler for på den måde at flette alt fra skovbadning til bålhygge ind. På den måde går vi alle ned i tempo - mere end jeg havde designet efter – og det er måske ikke helt tosset. Alt omkring os foregår i sådan en hast i dag; Fast food, fast fashion, karakterræs. Måske har vi i virkeligheden brug for at svinge pendulet helt ud til den anden side (gå i stå?), før vi kan lande et afbalanceret sted i midten.

MOMENTUM

"THE SWING IS THE SYMBOL FOR THE MOMENTUM ANCHOR POINT – A REGULAR RHYTHM OF MOVEMENT THAT BUILDS OVER TIME. [...] THE FIRST LAYER IS ABOUT MAINTAINING THE SYSTEMS WE CREATE. THE SECOND LAYER IS ABOUT INCREASING MOMENTUM."

Hvordan opretholder jeg en frugtbar undervisning? Bevarer momentum, så det bliver en overflods- og ikke erosionsspiral? Skaber synergi, som udvider og driver faget fremad snarere end udmatter både mig og eleverne?

Ovenstående refleksioner over undervisningen leder helt naturligt an til tanker om momentum. Jeg vil gøre endnu mere af det, jeg allerede gør, når det kommer til natur(gen)forbindelse og simpel tid i det fri. Jeg vil sænke forventningerne til det kvantitative udbytte (Hvor meget teori har eleverne lært? Hvor stort et område har vi etableret? Osv.) og derimod fokusere på de kvalitative mål (Hvilke oplevelser har eleverne fået i naturen? Hvordan har deres syn på det mere-end-menneskelige ændret sig? Osv.). Det er alt andet lige svært at måle på sidstnævnte, men PMI-skemaet giver faktisk et godt praj – her scorer oplevelsen af naturforbindelse højest på positivlisten (hvad jeg tolker som, at det er noget det mest givende for eleverne).

Så - for at opretholde både mit og elevernes momentum vurderer jeg, at vi skal lege mere. Kigge mere på skyer og bage snobrød. Dufte til skovbunden og spise jordbær. Her er gysten det helt rigtige symbol på momentum – den legende, brusende fornemmelse af liv.

Og når vi arbejder praktisk (hvad jeg også finder vigtigt for at nå min målsætning om at formidle permakulturens løsninger), så vil jeg have princippet om **SMÅ OG LANGSOMME LØSNINGER** for øje. Jeg kan bedre overskue at koordinere små projekter, når så mange hænder er involveret, og eleverne opnår en stærkere følelse af succes, når de arbejder med et afgrænset område. Med andre ord – vi undgår alle udbrændthed og opretholder således momentum.

EVALUERING

Jeg lagde fra land med at definere følgende, overordnede vision for mit designarbejde:

At præsentere mine elever for permakulturtankegangen gennem håndgribelig teori og praksis for på den måde at vise dem, hvordan *deres* velvære er stærkt forbundet til *Jordens* velvære. For hvis de forstår omfanget af permakulturetikken og -praktikken og lægger den til grund for deres videre færd, så er vi godt på vej mod et mere harmonisk samfund. Et samfund med økologisk balance og større trivsel.

Det mere konkrete mål var at udvikle undervisning, som

- drager omsorg for jorden gennem de konkrete, praktiske ting vi gør på EUH
- giver eleverne viden og færdigheder, der gør dem i stand til at drage omsorg for jorden nu og fremadrettet (aka omsorg for fremtiden)
- drager omsorg for mine såvel som elevernes behov gennem undervisningsforløbet (herunder fair fordeling af energiressourcer)
- styrker elevernes sociale kompetencer, som gør dem i stand til at drage omsorg for mennesker nu og fremadrettet (aka omsorg for fremtiden)
- understøtter den frie formidling og distribution af viden, færdigheder, frø og andet plantemateriale

Tager jeg disse målsætninger fra toppen og nedefter, så kan det lede mig til at give en samlet evaluering af visionen.

Med Indholdskataloget ved hånden (udviklet ved at integrere dels min erfaring, dels etableringsplanen for Madhaven på Vildmarken, dels Årshjulet for EUH) føler jeg mig rustet til at skabe undervisning, som drager omsorg for jorden. Indholdskataloget sikrer, at alt hvad vi gør, relaterer sig til cirkulært ressourcekredsløb, regenerativt jordbrug og/eller skånsom naturforvaltning. Det sikrer, at vi gør noget godt for Jorden lige her og nu, alt imens eleverne får viden og praktiske færdigheder, som de kan tage med videre i livet.

I og med at permakulturundervisningen er knyttet til Vildmarkens drift, som hele tiden udvikler sig og bliver mere og mere alsidig, vil den praktiske del af undervisningen også udvikle sig, blive bredere, grundigere og mere relevant, som årene skrider frem.

Rammemodellen skaber et grundlag for en undervisning, som både tager hensyn til mine og elevernes energiniveauer, interesser samt sociale og personlige behov, fordi modellen er baseret på vores mønstre og de omsorgsfulde praksisser, jeg har lært og fortsat lærer. Elevernes PMI-respons gav mig nogle betydningsfulde indsigter, som understøtter de socialt bæredygtige perspektiver. I takt med den løbende feedback kan jeg vedblive at udvikle på undervisningen, så den kan blive endnu mere omsorgsfuld og regenererende.

Særligt introduktionsmodulerne spiller en central rolle i arbejdet med den sociale bæredygtighed, fordi de sikrer, at undervisningen tilpasses de skiftende elevhold og deres behov.

Jeg oplever, at undervisningen understøtter en fair fordeling af viden og færdigheder og til dels også frø og andre plantematerialer. Eleverne får deres egne forspiringsprojekter med hjem, men jeg vil gerne gøre endnu mere i denne retning for at sprede naturens gavmilde ressourcer.

I tillæg vil jeg gerne udvikle flere og bedre moduler med afsæt i denne definition af den tredje etik: At begrænse sit forbrug og dele ud af sit overskud. Gennem mit diplomlaug og andre gode højskolekolleger har jeg hørt om flere spændende fagforløb, som kan understrege vigtigheden af bl.a. antikonsumerisme, frivillighed, minimalisme og lokal produktion.

Som tidligere nævnt udvikler min undervisning sig som en regenererende spiral, og i takt med at jeg får mere erfaring og flere input, vil jeg løbende besøge de forskellige trin i designrammen (Idéer, Principper, Pause etc.). Med andre ord, så slutter designprocessen ikke her men fortsætter fremad, udad, i en mere organisk, netbaseret bevægelse.

REFLEKSION OVER DESIGNPROCES

Jeg kan efterhånden udlede af mit diplomarbejde, at jeg trives bedst med en form for retningsgivende struktur. Design Web når omkring mange relevante punkter og indbyder til at bevæge sig organisk gennem modellen. I dette design har jeg i store træk fulgt modellens indlejrede kronologi (fra vision-ankepunktet og med uret rundt), og til sammenlignet med mit første Design 1: Min læringsvej, hvor jeg bevægede mig mere på kryds og tværs, så ser jeg, at mit arbejde er mere effektivt og flydende, når jeg har vejen udlagt foran mig.

Altså – jeg har været glad for Design Web som ramme, og jeg tror, at modellen har spillet en afgørende rolle i designets sociale bæredygtighed. Særligt punkterne pause og taknemmelighed er unikke for Design Web, og det er blevet to ganske betydende dele af min undervisning. Hvor andre modeller som SADIMET og PRIME også giver en god retningssans, så har de ikke disse mere "bløde" kvaliteter, som jeg værdsætter ved Design Web. At jeg nu også har forståelsen for kulturel emergens (CE)⁹ for øje gør, at mine sociale designs (herunder indeværende design) når nye højder. Det gælder særligt CE-principperne, som tilføjer mange rige perspektiver.

Hvad angår værktøjer og metoder, så kan jeg tydeligt mærke, at jeg begynder at have et designmæssigt overskud til at eksperimentere og vælge de mest relevante værktøjer. Det gælder f.eks. min idé om at fusionere begrænsninger og hjælpere i én samlet model – en idé jeg kun fik, fordi jeg har erfaring med at bruge værktøjerne og så en mangel i deres brugbarhed. Også min mere kreative input-output-analyse Teenagedyret var en stor hjælp i udviklingen af Ramme-modellen, fordi den gav mig overblik og mulighed for at skabe fordelagtige forbindelser. Med andre ord har jeg lært en masse om, hvordan modeller kan udvikles og fusioneres på måder, der gør dem til mere effektfulde værktøjer.

Jeg ser, at jeg stadig læner mig væsentligt op ad min kærlighed til systemer og strukturer – at en del af mine undersøgelser og designvalg bliver på skemaform, hvilket ikke er så stimulerende for kreativiteten. Det er et mønster, som jeg skubber til lidt efter lidt med ambitionen om at lande et sted på den gyldne middelvej mellem 100% organisk og 100% struktureret. Selvom der i mit arbejde stadig er en overvægt på lister og tabeller, så ser jeg en frugtbar udvikling i en mere kreativ og eksperimenterende retning.

⁹ Se Design 2: Min bedste tid

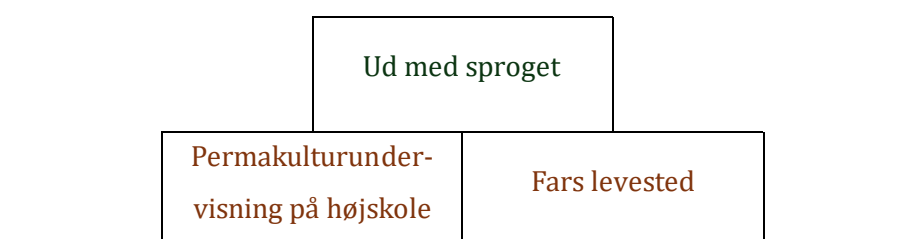
NÆSTE SKRIDT

Jeg er nu nået et trin nærmere toppen af den diplompyramide, som jeg lagde stenene til i mit første design.¹⁰ Rejsen har forsynet mig med så mange gode erfaringer inden for alle permakulturbloomstens domæner, og pyramidedesignet har indtil nu været en rigtig god retningsgiver. Der er imidlertid et aspekt af virket som permakulturdesigner, jeg oplever at mangle erfaring med – kundeopgaver. Og hvor belejligt det end er, så spurgte min far for nyligt, om jeg kunne være interesseret i designe hans grund.

Hvor jeg i første omgang havde planlagt, at mit niende design skulle være målrettet liv i lokalmiljøet, så ser jeg min fars henvendelse som et tegn på, at jeg skal gå den vej. Jeg arbejder uanset hvad for liv i det lokale, bl.a. gennem Design 7: Madhaven på Vildmarken og i mit daglige virke på EUH – men muligheden for at gå i dybden med min fars levested og vise ham, hvad permakultur kan, det er en helt unik åbning.

Som jeg skrev i mit første design om min læringsvej: *"Jeg tegner en rute for min læringsvej nu, men mange forhold kan nå at ændre sig. Processen vil tage tid, og jeg ved ikke, hvor vindene blæser mig hen i de kommende år. Jeg vil kunne bruge dette design som rettesnor for min diplomrejse, så jeg har et holdepunkt, uanset hvor jeg flyver hen – et holdepunkt, som jeg kreativt kan regulere og tilpasse til foranderlige omstændigheder."*¹¹

Med andre ord – ved at ændre mit niende design øver jeg mig på **KREATIVT AT REAGERE PÅ FORAN-DRING**, som Holmgrens princip opfordrer til. Jeg holder mig stadig på sporet og udvider mit designrepertoire, alt imens jeg får muligheden for at styrke relationen til min far og drage omsorg for jorden og livet på hans grund. Min opdaterede læringsvej ser ud som følger:

¹⁰ Se Design 1: Min Læringsvej

¹¹ Design 1, s. 17

Årshjul og ressource flow på EUH		Vildmarken	Engens liv
Min læringsvej	Mit lille hjem	Mine klædestykker	Min gode tid

Figur 20 Min opdaterede læringsvej for et diplom i anvendt permakulturdiseign

BIBLIOGRAFI

Linné, C. v. (1737). *Critica Botanica*. Leiden: Conrad Wishoff.

Macnamara, L. (2020). *Cultural Emergence*. Hampshire: Permanent Publications.

Statens Institut for Folkesundhed. (6. Februar 2024). *Nyheder: Ny undersøgelse bekræfter mistrivsel blandt unge*. Hentet fra Sundhedsstyrelsen:

<https://www.sst.dk/da/nyheder/2024/Ny-undersogelse-bekraefter-mistrivsel-blandt-unge>

BILAG

1 – ØVELSE: LEVENDE ETIKKER

Now, you go out and try to find different things that represent the ethics or lack thereof. Find something that

1. Represent all three ethics (for example buying organic, locally grown food from a well-paid farmer – this is good for both the planet and the people, and it is a way to share resources)
2. Represent just one of the ethics (for example, buying a new piece of clothes – this is probably nice for the person doing it (people care), but the production is harmful to the planet, and it is overconsumption of resources so that future generations have less to live with)
3. Represent none of the ethics (for example eating a fast-food-burger – this is usually made from non-organic ingredients, which means that the production is harming the planet and using up a lot of resources. Many fast-food-restaurants are chains, which means the profit ends up in the pockets of the rich owners and very little goes to the actual workers. In addition, it is not nurturing for our bodies to eat heavily processed foods, and therefore a fast-food-burger is not caring for people)

YOUR EXAMPLES

Something that represents all three ethics is: _____	Something that represents only one ethic is: _____	Something that represents none of the ethics is: _____
Explain:	Explain:	Explain:

2 – ØVELSE: PLANTEBINGO

3 – ØVELSE: WEB OF LIFE

Egern Du spiser agern og insekter, og du drikker vand. Du bor i træer og bliver spist af ulve og ræve.	Squirrel You eat acorns and insects, and you drink water. You live in trees and are eaten by wolves and foxes.
Ulv Du spiser egern, kaniner, muldvarpe og pindsvin, og du drikker vand. Du bor i buskads og bliver nedbrudt af ådselbiller.	Wolve You eat squirrels, rabbits, moles, and hedgehogs. You drink water and live in bushes. You are decomposed by carrion beetles.
Regnorm Sammen med svampe og bakterier laver du blade og døde planter om til jord. Du bliver spist af fugle, muldvarpe og pindsvin.	Earthworm Together with fungi and bacteria you turn leaves and dead plants into soil. You are eaten by birds, moles, and hedgehogs.
Blad Du gror på træer og har brug for sollys og vand. Du bliver spist af regnorme, insekter og rådyr.	Leaf You grow on trees and need sunlight and water. You are eaten by earthworms, insects, and deer.
Træ Du får næring fra jorden, som regnorme, svampe og bakterier gør tilgængelig. Du behøver vand og sollys. Du giver mad til fugle og egern.	Tree You get nutrients from the soil that earthworms, fungi, and bacteria make available. You need water and sunlight. You give food to birds and squirrels.
Sangfugl (f.eks. solsort) Du spiser biller, orme og nødder, og du drikker vand. Du lever i træer. Du bliver spist af ulve og ræve.	Songbird (e.g., blackbird) You feed on beetles, worms, and nuts, and you drink water. You live in trees. You are eaten by wolves and foxes.
Kanin Du spiser planter og insekter, og du drikker vand. Du lever i buskads og bliver spist af ulve og ræve.	Rabbit You feed on plants and insects, and you drink water. You live in bushes and are eaten by wolves and foxes.

4 – ØVELSE: ØKOSYSTEMFORSTÅELSE

Draw the contour of the landscape 						
List minimum 10 words that you would use to describe the landscape						
<u>Underline</u> the word in each box that most matches the landscape	Living/dead	Isolated/interconnected	Abundance/scarcity	Nature/culture	Regeneration/degeneration	Monotony/diversity
How many different species of plants and animals can you find in 10 minutes?						
Note the characteristics of the soil sample	What type of soil is it? _____ % sand _____ % silt _____ % clay	Do you find any organic matter in the soil?	Do you find any living organisms in the soil?	What does the soil smell like?		

5 – PMI TIL EVALUERING

POSITIVES: What did you like about the permaculture class? What worked well? What are you happy that you learned?

NEGATIVES: What was challenging in the permaculture class? What and how would you do it differently?

INTERESTING: What was the most interesting thing you learned and/or did? What are you taking with you from the permaculture class? What ideas and understandings did you get from the class?